

14. Сенека Луций Анней. Философские трактаты / Пер. Т. Ю. Бородай (серия «Античная библиотека». Раздел «Античная философия»). 1-е изд. СанктПетербург: Алетея, 2001. 400 с.

УДК 349.3

Павліченко О. В.,
професор, доктор юридичних наук
ORCID ID: 0000-0002-6577-6577

МЕТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖІНОК-ПРАЦІВНИЦЬ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ

В статті комплексно досліджується основна та похідна від неї мета працівниць Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. На основі критичного аналізу наукових підходів вчених до тлумачення сутності мети соціального захисту автором встановлюється сутність мети соціального захисту загалом, а також мети соціального захисту жінок, мети соціального захисту працівників, зокрема. Здійснюється концептуалізація основної та вторинної (похідної) мети соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби, на підставі чого робиться висновок про соціально-правове значення такого соціального захисту для подальшого розвитку України в якості соціальної, правової і демократичної держави, а також для зміцнення національної безпеки нашої держави.

Ключові слова: Держпродспоживслужба, жінка, соціальна безпека, соціальний захист, соціальні права, трудові правовідносини.

The article comprehensively explores the main and derived purpose of the female employees of the State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection. Based on a critical analysis of the scientific approaches of Ukrainian scientists to the interpretation of the essence of the purpose of social protection, the author establishes the essence of the purpose of social protection in general, as well as the goals of social protection of women, the goals of social protection of employees, in particular. The author also conceptualizes the main and secondary goals of social protection of female employees of the SSUFSCP, on the basis of which the conclusion is made about the socio-legal significance of such social protection for the further development of Ukraine as a social, legal and democratic state, as well as for strengthening the national security of our state.

Keywords: labor relations, social protection, social rights, social security, SSUFSCP, woman.

Постановка проблеми. Соціальний захист жінок-працівниць загалом і працівниць Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (далі – Держпродспоживслужби) зокрема є соціально-значимим елементом політики держави, як суб'єкта, відповідального за добробут, розвиток і безпеку працездатних

громадян, у тому числі й жінок. Соціальна значимість соціального захисту працівниць Держпродспоживслужби обумовлена:

1) особливістю соціального захисту, як сучасної правової та цивілізаційної категорії, адже соціальний захист є однією з основоположних функцій держави та недержавних громадянських інституцій, котра цілісно спрямована на забезпечення матеріального та духовного благополуччя людини у державі та гарантування її прав на вільний розвиток і реалізацію власних прав [1, с. 72];

2) специфікою соціального захисту працівників, що «є проявом соціальної відповідальності держави, суб'єктів економічних відносин та свідчить про рівень громадської свідомості населення» [2, с. 126];

3) особливостями соціального захисту жінок, що є складовою комплексної функції держави та недержавних громадських інституцій, спрямованою на забезпечення матеріального і духовного благополуччя жінки у державі, а також на гарантування її вільного розвитку та реалізації комплексу (економічних, політичних, правових та інших) прав, які зумовлюють гідне становище людини в суспільстві, але водночас передбачають особливе поєднання соціальних ролей жінки у конкретному соціокультурному вимірі [1, с. 338];

4) метою і завданнями Держпродспоживслужби, які знаходять практичний вияв в результаті трудової діяльності працівників цього центрального органу виконавчої влади. У відповідності до Положення про Держпродспоживслужбу, затверджену постановою КМУ від 02 вересня 2015 року № 667, вказаний орган публічної влади є центральним органом виконавчої влади, який виконує широкий спектр завдань, зокрема реалізує державну політику у галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників), з контролю за цінами, попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення та ін.

Викладене демонструє складність такого явища, як соціальний захист жінок-працівниць Держпродспоживслужби, що вказує на потребу його комплексного дослідження на монографічному рівні. У межах же цієї наукової розвідки нами буде розпочато намічений науково-дослідницький процес з встановлення мети соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. На сьогоднішній день вченими не було проведено жодного дослідження, присвяченого встановленню мети соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби. Разом із тим, слід констатувати, що українськими вченими (серед яких О. М. Должнікова, М. І. Іншин, О. В. Лавріненко, С. С. Лукаш, О. В. Мальцева, К. Ю. Мельник, Д. І. Сіроха, В. М. Толочко, О. В. Шакірова, В. В. Ярова та ін. науковці) вже досліджувались різні аспекти змісту мети соціального захисту працівників підприємств, поліції, Державної податкової служби, а також працівників різних галузей (медичної, фармацевтичної, машинобудівної, фізичної культури і спорту та ін.). Відповідні наукові напрацювання

засвідчують можливість формування актуальної наукової думки про мету соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби.

Відтак, **метою** статті є з'ясування основної та похідної мети соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби. Вказане може бути досяжним в результаті виконання наступних *завдань*: 1) окреслити підходи вчених до розуміння мети соціального захисту, визначаючи їх переваги та недоліки; 2) встановити в узагальненому вигляді сутність мети соціального захисту загалом, а також мети соціального захисту жінок, мети соціального захисту працівників, зокрема; 3) концептуалізувати основну та вторинну (похідну) мету соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби; 4) узагальнити результати дослідження, визначивши соціально-правове значення соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби, зважаючи на встановлену сутність мети такого соціального захисту.

Виклад основного матеріалу. Спершу зазначимо, що в загальноправовому контексті мета є тим, що визначає концептуальну та практичну сутність відповідного соціально-правового явища й тому будь-яка діяльність (процес) повинні бути підпорядковані певній меті, адже об'єкт, «не підпорядкований певній меті, не може вважатись конструктивним, визначеним та керованим, а отже – здатний становити собою потенційну загрозу для життя і здоров'я людини» [3, с. 63]. Не є виключенням також і соціальний захист жінок загалом та соціальний захист жінок-працівниць Держпродспоживслужби, зокрема.

Зазначимо, що мета соціального захисту працівниць Держпродспоживслужби в загальному контексті може тлумачитись в якості своєрідної проєкції майбутнього у даній сфері (саме ідеального його образу, який, упроваджуючи відповідний інститут, необхідно досягти). Подібні позиції також висловлюються й іншими вченими, котрі відзначають, що мета соціального захисту в загальному аспекті є основною формою передбачуваного віддзеркалення його стану у майбутньому та включає у своєму змісті пізнавальні й проєктовані обставини. Завдяки пізнанню даної категорії можливе прогнозування майбутнього у відповідній сфері, що дозволяє створювати необхідний план його досягнення. Процес перебудови мети відповідає в мисленні процесу практичної діяльності, слугуючи його ідеальним образом так само, як сама мета відображає результат цієї діяльності [4, с. 7].

Поряд із тим, слід констатувати, що конкретизація сутності мети соціального захисту працівниць Держпродспоживслужби є ускладненою тим фактом, що по сьогоднішній день в науковому середовищі мета соціального захисту не знайшла однозначного розуміння. Наприклад, В. В. Москаленком вказується, що «мета соціального захисту полягає в тому, щоб, забезпечивши людям мінімально необхідний життєвий рівень, надати кожному можливості вільно розвиватися, реалізувати себе, свої здібності, гарантувати дотримання стабільності в суспільстві, соціальної солідарності, загального добробуту населення» [5, с. 43]. Подібний підхід також підтримує В. А. Скуратівський [6, с. 92]. Тобто основним аспектом соціального захисту в межах зазначеного підходу визначається необхідність надання особі мінімального життєвого рівня, який забезпечить саморозвиток та самореалізацію. Окреслений підхід формує уявлення про соціальний захист як суму певних заходів щодо гарантування відповідного життєвого рівня, визначаючи його при цьому саме як мету, тобто ціль, до якої прагне держава, встановлюючи правила соціального захисту жінок. У зв'язку із цим, відзначимо, що відповідний підхід

вчених не містить певного системоутворюючого значення для встановлення мети, фактично використовуючи більш абстрактне розуміння наявності у осіб, на яких поширюється соціальний захист, можливості вільного розвитку та самореалізації. Відповідні уявлення про соціальний захист позбавлені розуміння предмета, досягнення чи забезпечення якого буде пов'язане із наданням особам вищевказаних можливостей.

У свою чергу І. М. Шурма вважає, що найважливіша мета соціального захисту населення в Україні виявляється у створенні умов для вільного та всебічного розвитку особистості, для її гідного існування. З огляду на це, соціальний захист у державі повинен передбачати два взаємопов'язані напрями дій: надання громадянам рівних можливостей для забезпечення належного життя власною працею і підтримка недієздатних і соціально вразливих верств населення. Держава має виступати гарантом захищеності таких людей, брати на себе обов'язок щодо забезпечення умов для нормального життя, навчання, професійної підготовки, адаптації та інтеграції в соціальне середовище [7, с. 38]. Тобто, автор розуміє мету соціального захисту, як наявність умов для вільного і всебічного розвитку, а також їх гарантування з боку держави. Відзначимо, що така позиція не вступає у суперечність із наведеними вище, оскільки цілком логічним є припущення, що рівень гарантованих умов відповідає мінімальному життєвому рівню осіб. Водночас саме розуміння гарантування умов може бути розтлумачено як у пасивному, так і в активному аспектах, тобто через надання особам певних пільг для підтримання рівня їх життя та в запровадженні рівних умов для їх активної участі в суспільному житті в контексті надання можливості своїми активними діями сприяти забезпеченню належного життєвого рівня. Зазначений висновок може відображати сутність соціального захисту жінок, що полягає у запровадженні рівних з чоловіками умов для самореалізації, які враховують особливості жінок як соціальної групи.

Через призму умов розглядає мету соціального захисту (в контексті питання охорони дитинства) і *Л. Ф. Кривачук*, зазначаючи, що метою соціального захисту є створення соціально-економічних, політико-правових, організаційних умов та гарантій для фізичного, інтелектуального, культурного розвитку дітей, забезпечення й захисту їх прав та законних інтересів [8, с. 45]. Важливим, на нашу думку, є досить широке розуміння видів умов у контексті соціального захисту, створення яких повинно забезпечити належний рівень захисту. Крім цього, цікавою, з наукової точки зору, видається диференціація векторів розвитку соціально захищених осіб (фізичного, культурного, інтелектуального), а також виокремлення необхідності захисту прав та законних інтересів таких осіб. Останнє твердження видається логічним, якщо розглядати право на достатній рівень життя, що дозволяє прослідкувати тісний взаємозв'язок позиції *Л. Ф. Кривачук* із вищенаведеними розуміннями мети соціального захисту.

Також ученими відзначається той факт, що мета соціального захисту коригується метою соціальної політики, яка справедливо зводиться до забезпечення соціальної безпеки [9, с. 141]. З огляду на це, зазначимо, що соціальна безпека – це явище, котре перебуває в постійному розвитку, тому факт формування відповідного стану не є статичним. Відтак, у контексті питання, що нами розглядається, доцільно вести мову про сформований окремий рівень соціальної безпеки, який досягнений на даному часовому проміжку. Тобто метою соціального захисту крізь призму соціальної політики слід вважати стан правовідносин, який забезпечує належний рівень задоволення життєво необхідних інтересів осіб, що є тотожним поняттю належного рівня соціальної безпеки людини, населення. Отже в

окресленому контексті мету соціального захисту доцільно розглядати як досягнення бажаного рівня соціальної безпеки у суспільстві.

Також метою соціального захисту населення українські вчені називають підтримання стабільності у суспільстві, тобто попередження соціальної напруженості, що виникає у зв'язку з майновою, расовою, культурною, соціальною нерівністю, виявляється у страйках, актах громадянської непокори, сутичках між окремими групами населення [6, с. 93]. Наведена позиція є досить цікавою з наукової точки зору, оскільки вона відображає окремі аспекти, на які соціальний захист має свій вплив. Проте наголосимо на тому, що зниження соціальної напруженості не може вважатись метою соціального захисту, адже таке зниження напруженості є похідним і закономірним ефектом запровадження та реалізації соціального захисту. Так, аналізуючи соціальний захист жінок, відзначимо, що його мета полягає у забезпеченні можливості жінок до самореалізації нарівні з чоловіками, а не зняття напруженості між відповідними соціальними групами.

Зважаючи на переваги та недоліки окреслених підходів до розуміння соціального захисту, зазначимо, що в загальному контексті мету соціального захисту доцільно розглядати як:

1) досягнення соціальної безпеки у суспільстві, що досягається переважно в результаті реалізації соціальної функції держави [див., напр.: 10, с. 26-27; 11, с. 226];

2) формування необхідних умов для сталого соціального розвитку та створення й ефективного існування соціальних відносин, всебічного розкриття, а також самореалізації людини в частині її творчого соціального потенціалу та сутнісних сил.

Поряд із тим, приймаючи до уваги той факт, що мета соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби є похідною від мети соціального захисту жінок і працівниць, то з цього приводу слід зазначити наступне:

1) метою соціального захисту жінок є досягнення суспільними відносинами соціально безпечного стану, в якому створено умови для належного рівня задоволення життєво необхідних інтересів жінок для вільного і всебічного розвитку особистості жінки, в тому числі фізичного, культурного та інтелектуального, та реалізації своїх здібностей, забезпечення себе і своєї сім'ї, а також гарантування забезпечення мінімального життєвого рівня для її гідного існування [1, с. 133];

2) метою соціального захисту працівників (щонайперше, професійних публічних службовців) може бути зведена до «надання їм, загальної (спільної для всього населення) можливості вільно розвиватись, реалізовувати себе, свої здібності через забезпечення, як гідного життєвого рівня, так і дотримання стабільності, підвищення загального добробуту вказаної категорії працівників, збільшення спектру мотивів, що спонукають їх до ефективної роботи» [12, с. 16].

Таким чином, можемо дійти висновку, що *основна мета соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби* полягає в досягненні належного рівня соціально безпечного стану працівниці вказаного державного органу в трудовому (службовому) та позатрудовому (позаслужбовому) житті, в якому наявними є сприятливі умови щонайменше для: 1) належного рівня задоволення життєво необхідних інтересів працівниці в сфері праці та зайнятості (головним чином, впровадження в Держпродспоживслужбі стандартів гідної праці, реалізація вимог гармонійної стабільності службово-трудова відносин, об'єктивація принципу гендерної рівності у сфері праці та зайнятості); 2) вільного та всебічного розвитку особистості жінки, в тому числі фізичного, культурного та

інтелектуального, та реалізації своїх здібностей, забезпечення себе і своєї сім'ї, а також гарантування забезпечення мінімального життєвого рівня для її гідного існування.

Крім того, з викладеного випливає, що соціальний захист жінок-працівниць Держпродспоживслужби переслідує не лише вказану мету, але й похідну від неї – вторинну мету відповідного соціального захисту. У цьому контексті зазначимо, що *похідна мета соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби* виявляється в створенні в цьому центральному органі виконавчої влади соціально безпечних умов для працівників, за яких вони: 1) є мотивованими до добросовісної, продуктивної та дисциплінованої трудової діяльності; 2) спроможні вдосконалювати свої професійні навички, підвищуючи таким чином ефективність діяльності Держпродспоживслужби та, відповідно, реалізацію відповідних функцій держави.

Висновки. Узагальнюючи викладене зазначимо, що Україна, здійснивши ратифікацію усіх базових міжнародних договорів у сфері прав людини, та прийнявши законодавство, яке у цілому відповідає усім універсальним стандартам забезпечення рівності за ознакою статі, продовжує боротьбу із укоріненими в суспільстві стереотипами щодо соціальних ролей жінок і чоловіків. В зв'язку із цим, продовжує розвиватись інститут соціального захисту жінок, знаходячи свій вияв й серед суб'єктів у сфері трудових відносин. У цьому контексті актуалізується питання комплексного дослідження соціального захисту працівниць, заснованого на принципі гендерної рівності чоловіків і жінок, а особливо – соціального захисту державних органів, діяльність яких сприяє забезпеченню національної безпеки України, сфера якої вже тривалий час характеризується кризовими явищами. Особливим чином вказане питання постає гостро щодо соціального захисту працівниць Держпродспоживслужби – центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення, а отже – сприяє соціальній безпеці населення та зміцненню потенціалу національної безпеки України. Утім, на підставі результатів дослідження мети соціального захисту працівниць Держпродспоживслужби можемо дійти висновку, що неналежне соціальне забезпечення цієї категорії працівників (зокрема, засноване на гендерних стереотипах) є фактором, що: 1) буде культивувати ідею нерівності в суспільстві; 2) створюватиме нездоровий психологічний клімат в колективі; 3) обумовлюватиме соціальне напруження у цьому державному органі влади; 4) спонукатиме до зниження мотивації працівників до добросовісної, продуктивної та дисциплінованої праці; 5) сприятиме кадровій кризі в Держпродспоживслужбі тощо. Наслідком цього стане те, що: 1) працівниці, які не будуть в повній мірі соціально захищеними, будуть соціально вразливими, позбавленими належної міри соціальної безпеки, що сукупно загрожуватиме перспективам їх соціального життя, особистісного та професійного розвитку, а також незалежному від неправомірного впливу виконанню службово-трудова завдань; 2) функціонування Держпродспоживслужби буде ускладнене зростаючими кадровими ризиками, що негативним чином позначиться на соціальній безпеці населення та на рівні національної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Павліченко О. В. Доктрина соціального захисту жінок в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2020. 392 с.

2. Фоменко Г. Г. Передумови оптимізаційного моделювання витрат на соціальний захист працівників. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Красноармійськ, 20 грудня 2012 р.). Донецьк: Світ книги, 2012. Т. 1. С. 126-129.
3. Гладкий В. В. Ознаки правового механізму забезпечення антикорупційної безпеки. *Сучасні погляди на реформування законодавства* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Полтава, 25-26 жовтня 2019 р.). Херсон : Молод. вчен., 2019. С. 62-66.
4. Національні моделі економічних систем: навчальний посібник. О. О. Беляєв (кер. кол. авт.). Київ : КНЕУ, 2010. 319 с.
5. Москаленко В. В. *Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. Наукові записки*. 2003. Т. 21. С. 41-44.
6. Скуратівський В. А., Палій О. М. *Основи соціальної політики* : навчальний посібник. Київ : МАУП, 2002. 194 с.
7. Шурма І. М. *Соціальний захист інвалідів як об'єкт державного управління. Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 2. С. 38-45.
8. Кривачук Л. Ф. *Принципи державної політики у сфері охорони дитинства в Україні. Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 43. С. 44-51.
9. *Реформування соціальної політики в Україні: проблеми та перспективи* : навчально-наукове видання / за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2012. 368 с.
10. Іншин М. І. *Соціальна політика держави як основа соціальної безпеки. Розвиток трудового потенціалу як складова соціальної безпеки України* : монографія / за ред. М. І. Іншина, І. С. Сахарук. Київ : ФОП Маслаков, 2018. С. 9-27.
11. Посаднева О. М., Білоус І. І. *Роль соціальної складової в забезпеченні економічної безпеки держави. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 16-17 квітня 2021 р.). Тернопіль : Університетська думка, 2021. С. 225-228.
12. Грищенко К. А. *Правове регулювання соціального захисту працівників державної виконавчої служби* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2019. 27 с.